

ЮРІЙ ЛИПА

УКРАЇНСЬКА
РАСА

Ю Р І Й Л И Н А

У К Р А І Ї Н С Ъ К А Р А С А

„НАРОДНИЙ СТЯГ“

1 9 3 7

I.

Цей відчit виголошено, як і попереднiй („Українська доба”) в ґрупi молодих українських малярiв. Є певнi причини до того. До теми „українська раса” в наших часах мало є прийти з зимною думкою (з апаратом iндуктивного мислення), — потреба бiльше. Потреба вмiння зживатися з найглибшим i найдавнiшим, що пливe в кровi кожного з нас. Потреба напруження духових глибин, напруження iнтуїцiї, — отже напруження того, що становить змiст творця - маляра. Це напруження iнтуїцiї потрiбне власне для лiшого пiзнання свого Роду, раси.

Треба призвати, що малярство љ рiзьба досi, майже, як жадна галузь українського мистецтва, черпає багато з глибин українського духа, i ранiш вiд iнших винесло звiдти близкучi синтези. Наприклад, Нарбутiвська синтеза козакiв (iлюстрацiї до „Енеїди”), це найсамобутнiша з усiх, що повстали в останньому столiттю. Це дiйсно тi, що „за Володимира, святого монарха руського, воювали Грецiю, Македонiю, Ілiрiк”, (слова манiфесту з 1621 р.), i, додаймо, мали звiдти, з Пiвдня так багато в своiм характерi љ зовнiшностi. Або пригадаймо iншу синтезу, терракоту О. Архипенка „Шевченко”, що своею монументальнiстю i розмахом цiлком уже належить до нових, великих обрiїв українства.

Власне, на вступi до обговорення поняття української раси спробуймо зясувати собi два способи, два роди вiдчування України. Донедавна, — в другiй половинi XIX-го i на початку XX-го столiття, панувало одно вiдчування, — погляд на Україну ззовнi.

Це—чисто зовнiшнє сприймання України, при чому роля цього великого краю i старої культури була чисто служебна i пiдрядна. Поняття України зправила пiдпорядковувано якомусь поняттю iншому найчастiш органично чужому, найчастiш якiйсь формулцi. Здається, що батьком цього трактування треба вважати Пантелеймона Кулiша, i то Кулiша зламаного, Кулiша — вiд 50-х рокiв минулого столiття. Щe iснували довкола нього, на Лiвобережжу культурнi i державнi традицiї Гетьманщини, щe Українцi зачитувались „Історiєю Русiв”, щe жив на Київщинi останнiй претендент на гетьмана Укра-

їни і останній її регент (1817—1834) — князь Репнін-Волконський, ще на Кубані-Тъмуторакані тривав з багатьма непорушеними традиціями Запорожський Орден, — а вже Куліш, поет і перекладчик Шекспіра, кидає в лиці своїй расі „народе без пуття”. В ім'я індивідуальності західної німецько-англійської культури відкидає цілком культурну індивідуальність власної раси. Лишењу тому, що вона не була німецько-англійською, обвинувачує Україну.

Даліші його посунення це тільки відміни одної й тої самої засади: в ім'я формулки (засади, чи чужинського прикладу) треба згола нищити свое, хочби то своє було органічним вицвітом віків. В ім'я зразку московсько-німецької гіерархичності нищить з пасією рідне минуле (Історія возсоєднення Россії), а в ім'я (як йому на коротко здалось) пишної культури польських магнатів паплюжить козацький період української історії. Як часто в нього Україна, — це якась убога кревна на лавці підсудних, а він сам її винуватель з катедри. Винуватель безжалісний, аж до безнадійності.

Поза всіма заслугами „гарячий Куліш” мав на жаль і на цім терені свою смутну заслугу, — після нього повстали сотні винувателів України, покоління прокураторів власного краю, еліта з верхівців, що винуватили коня, за те, що кінь не вмів їздити.

Чи не повторюють, наприклад, і досі слів „пана над Оржиці”, Евгена Гребінки, що найбільшим нещастям України, це положення її „при битій дорозі” і брак природних границь від сусідів? А чайже, власне брак природних границь був підставою вивищення Пруссії, бо постійний стан поготівля виховав прусацького духа. Чи не підставою багацтва й могутності Франції було її переходове геополітичне положення, „при битій дорозі” між Півднем і Північчю?

Від Куліша наможилось багато теоретиків - доктринерів. Чи, навіть, в останніх часах не зявилася стаття українського військового фахівця, де він виливає жалі, що Українці не перейшли свого часу (скажім в половині XVIII століття) з козацької системи війська на пруську систему загальної бранки. Йому, вихованому в традиції цієї бранки, незрозумілім би здалось учертє намагання, власне, князя Репніна-Волконського зберігти в Гетьманщині систему козацького комплектування, як доцільнішу тоді з боку військового в порівнянню з тупою Миколаївською „салдатчиною”.

Це міряння якимсь сучасним поняттям подій з давніх віків — дуже часте. Чи ж не говорив недавно певний доповідач у Львові на таку тему: король Данило (пос-

тать з ХІІІ століття) був, чи не був „інтелігентом” (пояння з ХХ-го)?

Зрештою, часами вистачав для суспільника ідеолога приклад, чи хоч привид прикладу чужого суспільства, щоб він, як апостол, починав проповідувати відкінення частинне або цілковите усього дотеперішнього в ім'я того привиду. Чи в ім'я привиду швайцарської демократії не кликав це робити Драгоманів? Чи перед 1917 р. міраж російської ліберальної демократії не паралічував Єфремова й інших близьких до нього Українців? Чи врешті тепер не манить декого міраж творення України „на взір італійської демократії”? Отже, знову „на взір”?

Ці всі „взори” і формулки, що їх Україна має виконувати з ласкі доктринерів завжди мають у собі щось із самоокалічування. Чи це буде в ній сам „абсолютний динамізм” без статичного елементу, чи це буде історія культури без історії війська (як у деяких етапах Куліша), чи тільки чиста історія бунтів без історії влади й культури (як у совіцькій історії Яворського) — завжди це буде поняття організму з дефектом, якогось інваліда без рук, чи без ніг.

Єсть якийсь трагізм у цьому образі: беруть навмання засаду вироблену чужим расовим організмом (все одно: чи перську, чи німецьку), спостерігають із здивованням, що ця засада не пасує до України, і — засуджують вкінці.... свій власний край, а не чужу засаду. Ці „принципи”, доктрини, догмати, взяті від чужинців і не достосовані до української психіології й традиції, стають не зasadами, а засуддями. Поменьшування елітою власного краю, і вічний пессимізм, це найхарактеристичніше заявище українського ХІХ-го і початку ХХ-го віку.

Ефекти доктрини тільки зовнішні, коли доктрина не зродилася органічно з раси. Чужа доктрина мусить дати вкінці розбиття, понижування і безнадійність. Бо завдяки ній трактуємо свій край ззовні, як чужинці.

То не значить, що Українці мають бути гірші хочби від японців, і не брати жадібно всього з Заходу, чи з Америки, всього, що потрібне для оборони краю. Злочином буlob робити довкола українства китайську стіну, але в самому поняттю, ідеалі людини, родини, еліти, гієрархії, в річах осі внутрішньої, в усвідомленню свого найглибшого, що іншого може дати Українцям зміст, як не українська земля, українські предки і українське сучасне зусилля?

Як можна інакше дивитися на світ, як не з нутра власної раси? Божеським законом є відчувати своє власне я, свою родину і цілій свій Рід найвищим. Бузувір-

ством булоб, колиб батьки потрапили вважати рідну дитину нерідною, і жадні теоретичні міркування тут нічого не усправедливлять. І для родини і, взявши ширше, для Роду — центр світовідчування завжди перебуватиме в ньому самому.

На щастя інтелігентсько-матерялістична традиція сприймання України ззовні заламалась в українськім суспільстві від великих років 1917—23, коли відданість Українців Україні заговорила голосом сильнішим від усіх теорій, голосом пролитої крові. І тепер, властиво, бачимо, яка це була короткотривала традиція „сприймання ззовні”, бо історичною традицією українською від перших памяток її Х—XI вв. аж до початку XIX-го була традиція „сприймання знутра”.

Про чужинців не пише інакше, ані Данило Прочанин, ані „Слово о полку”, ані „Слово о погибелі”, як про тих, що на них впливала Русь - Україна. Козацькі генеальогісти не відмовлялись ніколи від того, що вони, козацький народ, походять від „рицерів” самого Олександра Македонського. Хоч який був зруйнований Київ на початку XVII-го віку, а всеж він початок життя Роду і Сильвестер Косів скаже з гордістю в 1635 р.: „*Civio nostra coelum est*” (Небесами є для нас наш Київ).

Врешті в „Історії Русів” вже на кінці XVIII-го століття скаже Григорій Полетика, що народ український „шукав кращого життя у власній землі і його задуми все людство за собі притаманні вважає”. Це, врешті, з тої традиції повстав вигук Шевченка: — Україно, світе миць!... Україна є цілий окремий світ.

І до тої традиції звертаємося коли говоримо про українську расу, до традиції сприймання України знутра.

Насамперед мусимо пізнати одного з видатніших, сучасних, українських учених.

II.

Вадим Щербаківський, брат Данила (1877-1927), надзвичайного знавця українського мистецтва знищеною большовиками, це член багатої родини українських археологів: дослідників і теоретиків. Пригадаймо хоч кількох із них, як Володимир Антонович, Катерина Мельник-Антонович, Дмитро Яворницький, М. Біляшівський, А. Поль, Лев Чикаленко, Б. Фармаковський, В. Данилович, В. Козловська, В. Гошкевич, П. Курінний, М. Макаренко, М. Рудинський, М. Фукс, П. Бурачков, Я. Пастернак, І. Борковський і інші. Праці їх шановані серед учених в цілому культурному світі.

Сам Щербаківський, багато працюючи в українських наукових інституціях за кордоном, провадить традицію Київської історичної школи. Школу цю заснував великий історик Володимир Антонович. Це він перший зрозумів усю вагуprotoісторії ще в 70-х роках минулого століття, коли навіть у Західній Європі ніхто й не робив її предметом університетських студій. Як згадує сам В. Щербаківський в одній із своїх дуже цінних статей у „Нашій Культурі”. „В. Антонович увів protoісторію в свої університетські виклади, не зважаючи на те, що це в Росії не було дозволене й не дозволяли зробити катедри protoісторичної археології навіть графу Уварову ні в Петербурзі, ні в Москві. Він же зробив це просто як вступ до історії, що читав протягом року. У Антоновича історія природно зросла з землі й звязана з територією,—у інших історичних школах: петербурзькій і московській вона була відірвана від свого фундаменту”.

Сорок літ минуло вже від професорування В. Антоновича і Щербаківський закликає до відродження цеї питомої української історичної школи. Закликає передовсім своєю невисипущою працею (многотомові синтези, як „Формація укр. народу”, окремі праці, реферати на міжнародних зіздах). Бачимо вже праці його учнів — Борковського й Кандиби. Своїми розвідками він впливув і на чужинців: напр. його гіпотезу про гельтонів прийняв і найбільший славіст, проф. Нідерле. Останніми часами велике зацікавлення викликали його пояснення „Pontійської культури” з культури Боспору й Малої Азії, а не скітів, як твердить проф. Ростовцев і взагалі рос. вчені. Деякі його твердження впровадили й польські вчені до своїх збірних монографій про загальну історію. Імпонує не тільки чужинцям, але і своїм нераз широким обшаром відомостей і перспектив. Українська археологія, етнографія, protoісторія опанували його діяльніну, відважну й сумлінну духовість. Змістом свого життя він від початку поставив — злагутти, як формувалась Українська Нація, пізнати коріння цеї раси. І в цім змісті його пасії науковці, його прагнення Українця.

Його змістом стало — шукати дотикальних доказів великих пракорінів України. Як відповідь звучить це питання ученого. „Чи наші степові могили справді наша слава, як писав Шевченко?”. Він сказав собі: шукатиму!

В. Щербаківський пізнає особисто сотні розкопів, сам провадить декотрі. Одночасно сам студіює з палицею в руці, пішки від села до села українську етнографію, — робить тим самим своєрідні розкопи в духовості. Він студіює прастиарі культури Малої Азії, Туркестану, Сибіру, Заходу, шукає звісток про Україну у

грецьких і перських літописах ще зперед часів Олек-сандра Македонського і з пізніших часів. Студіює стилі й орнаменти, звичаї й обряди, прадавність українських міст, і українських колядок.

Працює разом з братом, а потім коли зла доля розлучає їх, працює гарячково, багатосторонньо уперто аж до виснаженості. Запрацьований і дуже скромний не дбає про себе особисто. Вириває понтійським могилам таємниці, змушує обряди розкривати історичні перспективи, знаходить родовід міст, і родовід українських племен-народів. Перед його очима проходять туркестанці-скити, що напали на українську Понтиду, повстає ново велітенська столиця полтавців-гельонів, бачимо разом з ним держави зорганізованих галичан-агатирів, обережних неврів-волинян, врешті в цілім близьку підвідиться велика праукраїнська культура між Дунаєм і Казахом. Він пізнат в формациєю України.

Ті, що бачили його в праці знають його улюблене твердження: „Нарід треба пізнавати, як людину. Не можна знати людини, раз побалакавши з нею, — треба знати її молоді роки, виховання батьків і осередок, в якім розвивалася, — тоді тільки можна мати повну уяву про неї, можна оцінити її і дати їй відповідне доручення, місію”...

Бачимо, що він шукає джерел української нації не тільки для кабінетних учених-колегів, він хоче принести користь своєму Родові, і ця практичність вченої праці зближує його до англо-американських вчених, що завжди мають на меті у своїх працях добро рідного за-галу.

Він знає, що цей рідний загал живе віддавна в Україні. „Ми в праві думати, що ми були й є автохтоном на своїй землі не тільки від VI-го в. по Христі, але від неоліту, тобто не менше 5000 літ”. (Українська протоісторія).

Цей загал, це українство він старається зрозуміти без унесень, як людина праці, як господар. Він бачить тільки людський матеріал, рідний йому, а тому близький і зрозумілій. Цей ентузіаст праці не дозволяє собі на жадні пересади і брак відчуття очевидності. Можна будь уявити його собі, як він роздумує над тим практичним застосуванням його науки. „Коли архітектор хоче щось будувати, то він уважно студіює матеріал, бо з поганого цементу дім розлетиться, як це було неодин раз. Ми мусимо студіювати матеріал, який у себе маємо під руками і відповідно до добре вистудіюаних якостей і шукати способів будування,—інакша форма моста з за-

ліза, інакша з цегли, інакша з дерева. Але будувати можна з кожного матерялу, навіть з води, коли її заморозити. Одної романтики не вистачить, романтику треба вживати для зрушення з місця, для екзальтації, але будувати солідне щось можна тільки після дуже точних обрахунків і підготовивши майстрів, які уміють обходитися з матерялом.

В будинках вживають ріжніх матерялів для фундаменту, стін і покрівлі; так і в державі треба скомбінувати ріжні елементи, ріжні групи раси, ріжну психіку для ріжніх державних функцій і не ставляти невідповідний матерял на місця, де мусить бути матерял особливо тонко підібраний. Треба заздалегідь підготовляти ріжні елементи для будови".

Він не почуває себе звязаним з якоюсь політичною групою, дивиться на них згори, хоч і зичливо. „Поки наші ріжні науки громадського змісту не набудуть серйозного свого власного ґрунту, — вони не будуть мати оригінальності, а заразом, і дощільності, — завжди будуть мілкими". Золоті слова, що практичну цінність їх пізнав не один Українець під час доктринерських проб над живим організмом України від літ 1917 — 20.

Про доктринерів з Центральної Ради там же пише Щербаківський: „Треба сказати, що всілякі політичні партії, навіть, не уявляли собі тоді, що український народ чим небудь ріжниться від московського, або якого небудь номадського, татарського, наприклад... Не знали наші партії, що західно-европейські народи засновують тепер свої теорії на дуже глибоких студіях свого попереднього передісторичного розвитку".

Може це бажання дати суспільству як найбільше користі з своєї науки, кинуло свого часу В. Щербаківського до громадської праці. Там йому не повелося, він просидів в Сквирській тюрмі в р. 1907 більше як півроку, а потім емігрував до Галичини. А пізніш вернувся до Полтави, де в 1912 р. став директором археологічного музею. Зрештою більше заважили на історії української політичної думки його впливи на формування світогляду його приятеля, В. Липинського, в його початковій стадії розвою („поняття хлібороба") ідеології.

Щербаківський до певної міри ідеалізує це поняття, (йдучи за народною традицією), але він не відкидає а навпаки підкреслює значення інтелігенції й вольовости цеї інтелігенції в долі свого народу. Його, власне, цікавить і „динаміка" нації, він порівнює українських людей до набою рушниці. Скорість шротин то для нього те саме, що й воля людини, що з нею людина стремить

у якісь напрямку. Він охоче півжартом повторює, що „ефект, або вислід лету чи напруженості є пропорціональний квадрату швидкості, а для людини квадрату його волі”.

Він бачить окремі складники української раси в часі і просторі, і знає, що обєднає їх тільки вольовість еліти. Щоб з „населення” зробити народ, а потім націю, треба зуміти направити волю кожної одиниці населення в однім напрямі. Він бачить, що зробили Мусоліні й Гітлер, і він питается: „Яке значіння мала Італія перед 22 роками і яке має тепер?”

А на те, щоб так зробити, — „треба зрозуміти існування свого народу, зробити з нього електромагніт, повернути всі частки заліза в одному напрямі током. Роль дротів, що по ньому біжить електричний ток, мусить грati інтелігенція, але ж вона мусить мати той ток в собі, і то сильний ток”.

Щербаківський не узнає вищості якоїбудь раси над расою українською. Для нього Українці можуть бути расою провідників. Для нього Мусоліні не дивлячись на те що італієць, має голову дуже близьку до круглоголового, українського типу, а Гітлер цілком арменоїд, отже цілком близький до української раси. Отже не юрдійці, лишень вони змогли знайти в собі вогонь „електричний ток”.

Перед українською расою не замкнено жадного великого шляху. Уже сама свідомість цього може дати дуже багато. Але насамперед треба пізнати й усвідоміти собі саме поняття Українців, як раси. Тоді лишень вольовість може статися місією.

III.

Якже трактує Щербаківський українську расу? Передовсім як історію території України, і взаємовідносин духових і фізичних народів-предків, що ту територію заселяли. Лишень пізніш додає щей історію мови.

Далеким від його трактування є т. зв. біблійне трактування раси, чисто генеалогічне, вузько родоводове, що немає нічого спільного з науковою. Згідно з останніми поняттями організації народів історія праукраїнської території, це насамперед історія панівних і підлеглих верств та їх співжиття.

За мешканців України (з доби Геродота) він уважає гипербореїв — мирне, хліборобське населення (т. зв.

Гальштатської культури) на землях від Адрії до Кавказу й Каспію. Це гиперборейське населення належало антропологічно до круглоголової передньоазійської (Малоазійської, арменоїдної або динарської) раси, що принесла з Месопотамії через Кавказ, Малу Азію й Балкани знання хліборобства, свинарства й вівчарства. Оселилась ця раса більш-меньш коло 3000 літ перед Р. Хр.

Коли кочовники-скити прибули в Україну та застали в Україні „густе населення більш-меньш культурне, що здавна жило хліборобським життям. Про висоту їхньої культури говорить і їхня залізна зброя, і керамика і врешті, великі укріплени міста, обнесені могутніми валами”. (Ростовцев за Щербаківським). В симбіозі з цим населенням жили індогермані-трахи, яко верства панівна. Все більшу роль почали відігравати в життю цього населення йонійці, греки-колоноїсти з Йонійського моря. При їх співпраці була заснована перша знана велика хліборобська держава на території України—гельонська, із столицею недалеко сучасних Лубенъ, де ще зберіглося величезне городище столиці Гельону. Одночасно йонійці при устях рік Дону, Кубані, Дніпра, Бугу, Дністра заснували свої держави-міста, типу седреземноморського.

Потім на початку шостого віку перед Р. Хр. з'являються грізні кочовники-скити. В 612 р. (перед Хр.) вони разом із вавилонянами—зруйнували столицю Асирії — Ниневію, і, тепер перебуваючи тут на степовій причорноморській смузі (що була тоді значно вужча як нині), жили з нападів на хліборобські держави гипербореїв і торговельні морські республіки йонійців. Зріст скитської потуги не тривав довго, — Дарій, володар величезної перської імперії, що сягала від Єгипту до Індії, і від Егейського моря до Туркестану, вирушає з семисоттисячним військом персів і підвладних народів та 600-ма кораблями союзників йонян проти скитів, якраз сто літ після пограбовання ними Ниневії. Грек Мандрокл збудував міст через Боспор, йонійці—через Дунай, і Дарій розпочав важку війну із скитами, що втікали від нього, нищучи все довкола. Метою Дарія було в боротьбі із скитами обпертися об багату державу Гельону. Для Українців поход цей мав велике значення. Він стримав початковий розвій нижчої скитської культури на праукраїнських землях і охоронив від знищення вищі культурно гиперборейсько-геленські елементи. Поход Дарія мав величезні наслідки, можна борівняти його до певної міри з походом Карла XII проти петрівських військ на території України, коли Мазепа і Карло XII були знищили північних московитів-наїздників.

На підставі археологічних дослідів Щербаківський легко представляє нам ситуацію, яка повстала потім, як кочовники-скити, втікаючи перед потужним Дарієм і бажаючи відтяти його військо від постачання, нищили перед ним цілі мирні племена разом з їх хліборобськими центрами. Передовсім знищили перед ним найбагатіший центр на Лівобережжі — Гельон, і Дарій повертає назад на Дунай, на Гелеспонт, до себе, до Персії. Похід не був цілком невдачний, — він усеж підтяв міць скитів.

...По ослабленню туркестанських скитів, нова хліборобська потужність виростає на землях Праукраїни. Не були це цим разом гипербореї, не були це групи пра-вобережна, лівобережна, чи кубанська *). Лівобережна група після відступу Дарія дуже не скоро віджила. Але і скити, як видно зі всього, теж дуже ослабли після боїв з Дарієм. Виступила група Пантикеї (Керчі), „Цікавий є й той факт, що традиція заснування Пантикеї відносить до 511 року, тобто на другий рік після походу Дарія. Цей факт теж можна звязати з сильним ослабленням скитів, яке і використали йонійці не для того, щоб засновувати Пантикею, бо як показують археологічні забутки, йонійці там уже й раніше жили, але для того очевидно, щоб сильно його укріпити валами і стінами і засновувати там серйозний державний центр, а не просто колонію. Це, так сказати була нова фаза розвитку, звязана з 511 роком і ця фаза скоро привела до організування нового цікавого утвору, оригінальної Боспорської держави. Дуже цікавою рисою Боспорської держави було то, що вона обєднувала ці колонії з тубільськими народами хліборобськими, і що голова держави інакше титулувався в городах - колоніях, інакше серед тубільців. Для городів він здався „архонтом”, титулувався напр. „Архонтом Пантикеї та Теодозії”, а для тубільців він здався цісарем (Базилевсом)“.

В IV віці перед Р. Хр., сармати змінили скитів у степах України, але про них ми знаємо ще менше, ніж про скитів. Одне справді можна підкresлити, це — те, що сармати не були такі шкідливі для Боспора, як скити і, навіть, часами помагали Боспорові проти скитів. А потім ще можна здогадуватися, що вони жили досить мирно з кубанськими хліборобами-сіндами, меотами і др.

Тимчасом державна роля правління п'ятдесяти одного цісаря (базилеса) Боспорського протягом майже тисячоліття (480 до Хр. аж до 360 по Хр.) зробила дуже багато для організації Праукраїнської території в дусі геленсько-місцевому (гиперборейському).

„На Україні галли також були, але їхній набіг був

*) Т. зв. „скитів-орачів“ Щербаківський залічує до гипербореїв.

порівняно з іншими тільки короткий епізод. В III віці перед Р. Хр. вони прийшли з Заходу і їхній рух зіштовхнувся з протилежним рухом сарматським. Особливою силою однаке визначився рух кельтів - галлів, які пройшли аж до Ольбії, навіть зруйнували її стіни, як це видно з т.зв. декрету на честь Протогена, записаного на плиті, знайденій в Ольбії. Протоген, багатий ольбієць, своїм коштом наново реставрував стіни Ольбії, зруйновані галлами, і вдячний народ Ольбії декретом зхотів висловити Протогенові свою вдячність. З історії добре відомо, що кельти пройшли швидко далі, аж у Малу Азію.

„Утворення Боспорської держави повинно було дуже сильно відбитися на культурі цілої північної Понтиди, і при тім у позитивнім смислі. Приплів до грецьких кольоній великого числа греків і висококультурних малоазійських майстрів потягнув за собою великий розвиток місцевої кольоніальної індустрії й торгівлі. Тут ішов жавий обмін товарами. В городах ці культурні елементи населення зустрічалися з різного роду чумаками - гиперборейцями і близчими сусідніми народами і робили на них значний культурний вплив. Ольбія і Тіра грали подібну ж роль, але вони були виставлені на більшу небезпеку від скитів, які не раз їх грабували й руйнували, в той час як Пантикапея добре охоронена і природою і штучними укріплennями, не зазнавала такого лиха“.

Третій елемент поза геленами й гипербореїцями були траки. Треба замітити, що в життю Боспора брав дуже активну участь теж трацький елемент етнічний, досить рухливий і придатний до міського життя. Цей елемент дуже хутко увійшов навіть у склад правлячої пантикапейської верстви. Боспорській імперії завдаччюємо передовсім повстання „Понтійського мистецтва“, що його Ростовцев хибно приписує скитам, яко „звіриний стиль“.

„Ні сарматські ні скитські боги не входили в боспорський пантеон,— ми ніде не маємо жадної вказівки на те; тоді, як трацькі й малоазійські трапляються там на кожнім кроці. Навіть, Ростовцев, вказав на особливу розповсюдженість культу великої малоазійської богині, яка звалася Кібелою, а тепер у нас Купалою“. Сучасне українство і досі переховує в своїх обрядах пам'ять з тих часів.

Хоч скити, сармати, кельти як кочовники, зоставили деякий слід у праукраїнській духовости, однак найбільший вплив із кочовників на формaciю української нації мали, мабуть, готи. Зрештою, вони прийшли на

Україну в другім століттю після Р.Хр. з півночі". Їхній прихід відбувся також, мабуть, не.без спротиву осілого населення, але як здається готи ударили тільки по правлячій верстві і стали правити замісць неї. Але готська верства (по походженню германська) була мало масивна і підлягала впливові місцевого культурного кругу, на чолі якого ще стояла Пантикея і Кримський півострів. Готи позаймали численні городи. Можна думати, що це була ціла Україна, бо готи, як показує археологія, розлялися скрізь по Україні і заняли навіть Крим. Ця частина звалася східними готами (Остготи, або Остроготи). Характер їхній зовсім близько підходив до характеру пізніших вікінгів, або варягів. Вони завойовували головним чином городи і нищили тільки правлячу аристократію, щоб самим стати на її місце. З готської саги, званої *Hervararsage* ми знаємо, що у них був город *Danaparstadir*. З назви видно, що він лежав на Дніпрі". Може це був Пра-Київ.

Перехід гуннів не знищив їх впливу, хоч і знищив державність. „Кінець готській владі принесли гунни в 376 році по Р. Хр. Гунни були урало-алтайці, які прийшли у великий масі і з першого ж нападу знищили військо готське. Очевидно що військо тотське не було велике, і що місцеве хліборобське населення не піддержало їх. Готи були розкидані на великій площі, розкидані невеликими групами по ріжких городах і городках і щоб зібратися вкупу не мали часу. Вони уже перестали бутиnomadами, а навіть такими може не були їх на початку свого приходу на Україну. Безперечно, що готи, не дивлячись на порівняно коротке перебування своє на Україні (меньше 200 р.) внесли в мову прасловянську українську багато своїх слів. Як показує історія й археологія, готи жили не тільки на нашій території, але і на території південних і західних словян". Сліди готів в українській обрядовості і взагалі духовності велиki: від них, як уважає Щербаківський, починається одна з найважніших українських містерій — обряд весілля. Частина готів посередничала їх у приняттю християнства Praukraїnцями. Велику роль приписує тут учений власне кримським готам, що доіснували до наших часів. Уже готи творили очевидні Передкіївські часи, ще в більшій мірі були Praukraїnською державою. Важно те, що кримські готи могли бути посередниками між Візантією, і її християнською культурою та північною Україною. Цуже можливо навіть, що тут вироблялася і початкова Praukraїnська грамота в Криму; підготувалося все те, що помогло потім князю Володимирові насадити у Києві так легко християнську віру.

I та віра якби освятила зеніт Понтійсько - Київської культури.

„Про антів ми довідуємося головним чином від Іорданіса, а потім від Прокопія. Прокопій каже, що анти сягали аж до Озівського моря від Дністра і навіть від нижнього Дунаю. Іорданіс зве Антів дуже численним народом. Анти разом з словянами робили спільні напади на Балкани за Юстина I, Юстиніяна і Юстина II. Прокопій говорить, що словяни і анти говорили однаковою мовою. Грушевський вважав, що анти представляли тогочасну Київську Русь, тобто Русь VI і VII віків. Для нас важно те, що анти говорили мовою словянською і жили в області між Дністром і Дніпром. А це показує що в VI і VII віках уже панувала на Україні мова словянська, і ця словянська мусіла уже тоді бути українською мовою, мовою тих наших обрядових пісень, що звуться колядками, щедрівками, веснянками та весільними піснями і які дойшли до нас у майже незміненому вигляді”.

Далі вже блищить Київський меч і хрест аж до теперішніх часів.

IV.

Так виглядала у дуже великому скороченню прісторична схема В. Щербаківського. Маємо блискучі епізоди ним висвітлені: гальштатський іліро - тракійський культурний центр, три основні групи гипербореїв - хліборобів, йонійська кольонізація і держава Гельону, кривава боротьба туркестанців - скитів з потугою Дарія й упадок їх, вивищення Пантикопеї й Боспорської імперії, готська монархія, анти, словяне і врешті династія варягів в Києві. Перед нашими очима переходять народи, племена, групи і династії то хижакькі і дезорганізаційні, як тюрки-скити й сармати чи кельти, то номади більш придатні до творення держави й, навіть, династій, як траки, варяги й готи, то народи з середземноморською культурою й організацією, як дорійці й йонійці, чи врешті, відпорні держави агатирів, чи неврів...

Якже взагалі цьому всьому дати порядок, як помогти розумові випровадити лінію розвою аж до сучасного життя. В. Щербаківський старається зясувати саме поняття лінії розвою, родоводу Українців. Розглядає критичними очима поняття „початку словян”, „джерела прасловянськості” і шляхів їх „мандрування” та розпросторення. Одразу ж відкидає питання про прасловян. Бо, як каже він: „Це питання було поставлено старими славістами, які спиралися на ріжні літописні та традиційні

оповідання, які самі в свою чергу стояли під впливом біблійної книги битія". „Старим вченим все старовинне життя представлялося в формі генеалогічного дерева, як це було в біблії, при чим нікому не приходило в голову, що біблійна генеалогія сама була вимищленням вавилонських учених, цілком теоретичним, яку переняли собі й жиди. І, навіть, у багатьох сучасних нам авторів можна прочитати, що вони не вміють, чи не можуть представити собі справу походження словян інакше як у формі існування якогось маленького племені прасловян, яке було галузю індо-європейського народу, себто знову виступає генеалогічне дерево біблії, і то дерево жило десь обовязково в глухих місцях, або зовсім на півночі”.

Взагалі, що словяне походять від одного коріння і той „корінь“ був донедавна аргументом найріжнішого коліру пансловістів Росії, то не повинно Українців дивувати. Тимчасом, навіть, спорідненість мов ще не говорить про спорідненість народів, або якийсь пранарід над ними, чи поза ними. Для витвору романських мов не треба було і не було жадного прароманського народу, як галузі індогерманського. Який спільнний пранарід міг бути у італійців, еспанців, французів і румунів? Франки, що дали своє ім'я Франції, були чисто германським народом, а не латинським.

„Не можна взагалі ствердити чи прасловяне існували, бо виведений теоретично фільологами прасловянський язик не має за собою ні одного документу в землі, бо прасловяне були неписьменні. Де вперше зявилася прасловянська мова і чи, навіть була вона такою, як собі її уявляють фільольоги,—на це ми не маємо жадного документу”.

Отже відкинувши зайду біблійну генеалогічність, Щербаківський припускає що головні групи (племена і мови) словянські починали творитися недалеко одна від другої в трох вогнищах: Україні, Надтунайщині і Шлезьку. Причому словянська група в Україні була б одразу й праукраїнського.

Давність цеї праукраїнської групи є дуже велика. Щербаківський не відкидає гипотези Нідерле, що вони мали вже існувати в кінці бронзової доби і на початку залізної. Тоді так яскраво представлені нашим ученим—агатирси, гельони, неври, й інші хліборобські племена могли бути Праукраїнцями, або їхніми безпосередніми предками.

В якім же відношенню стояли до себе ці всі елементи українськоїprotoісторії? Для зрозуміння цього близьку застосовує тут Щербаківський нову

(Юлій Покорни, Берлін — 1936) європейську теорію підложжа, чи субстрату? Щож то є теорія субстрату?

Як здається ця теорія повстала під тиском фактів, відкритих археологією, які добре показують, що в Європі зпрадавна жили не одні тільки „індогермани”, але в значно більшій кількості зовсім інші народи, над якими індогермани тільки панували.

„При накладанню одної на другу мов, з яких кожна не має писаної літератури, мова побідників панує в багацтві слів і ще більше у флексії і словотворі. Навпаки в тривкості звуків, а теж в мельодії слів і речінь, чи теж у внутрішній формі мови може мати більше, чи менше значення вплив мови завойованих, як і в числівій або духовній вищості” (Покорни) Завойовані народи це і є субстрат. Отже субстрат цей представляють народи завойовані, здебільшого хлібороби, які розкидані на великій площі і звязані з своєю садибою, полем, сезоновими працями, не можуть дати належного відпору номадам, що завжди мають можливість легко скучити-ся у великих масах, та держать ініціативу у своїх руках,— і стають підданими номадів.

„В добу т. зв. мандрівки народів ні останки іранських народів, ні тим більше алтайських народів не могли мати скільки небудь значного впливу ні на антропологічний склад українського народу, ні на мову, бо ті народи проходили все степами, як номади, і боялися лісів, в які ховалися хліборобські народи України”. А ми знаємо що лісостеп займав тоді дуже значну частину території.

„Отже приходиться признати, що у нас, Українців субстратною верствою, яка впливалася на зміну індогерманської панівної мови в словянську, могла тільки бути стара неолітична хліборобська верства, характеризована т. зв. пасковою і малюваною керамікою, і раса якої була передньоазійська. Що до панівної індогерманської верстви, то існують суперечки між ріжними групами вчених про місце її походження. Нам дуже важно знати, що обидва ці елементи, з яких складалися в головній масі своїй усі словяне, окрім білорусів і москалів, уже в ту добу жили на теперішніх територіях цих народів а також, що вони уже тоді могли вступати місцями в симбіоз між собою”.

Хто ж був в Україні першою панівною верствою?

Правдоподібно першою панівною верствою були на думку Щербаківського — ілліро-траки. Для нього вирішає питання, чи не була мова іллірська та трацька передумовами появи словянських мов на цих територіях,

або чи не перейшли постепенно племена іллірські та трацькі в пізніші словянські племена? Це питання здається тим більше оправданим, що залишнодобові культури, як траків, так іллірів — дуже близькі між собою, як іхні мови, і що належна іллірам гальштатська культура теж дуже гойно заступлена на Україні аж до Кавказу і тільки в вузькім степовім причорноморським пасмі аж по Дунай її винищують туркестанські орди скито-сарматів, та пізніше алтайські орди гуннів і других.

Вартість застосування теорії субстрату-підложжа до окреслення української раси є велітенська. Сам Щербаківський так окреслює питання субстрату: „Питання це надзвичайно цікаве та і важне. Важне, навіть, може для дальнішого існування центральної та західної Європи, коли ми звернемо увагу на те напруження теперішніх західніх держав, яке викликане відчуттям наближення катастрофи, що залежить виключно від психіки народів, що творять, або служать основою тих чи інших держав. А психольогія народів базується на двох основах. Одна є раса, або раси з яких даний теперішній народ або держава складається, друга основа є культура, до якої ці раси, починаючи з культури молодшої камінної доби, належали і яка виховувала еволюційно народі”.

Як бачимо, український учений підкреслює цим самим, що останньої тисячі літ української історії за мало, щоб зрозуміти себе, бо ми Українці, є вицвіт принаймні чотирох-пяти тисяч років. В нашій крові носимо заповіт предків! Дослідження давніх часів дасть дуже багато до зрозуміння сучасних, до зрозуміння власне того, що відкидав Огіст Конт, а за ним і соціалісти, кажучи що „народи не мають характерів, ім тільки трапляються події”. Тепер лише роки небезпеки й проб для України показали що народ мусить мати свій характер і має кожен, і що обовязком еліти є пізнати і культивувати й досконалити характер власного народу. Всі раси і народи відчувають небезпеку довкола себе як найглибше. А в пізнаванню себе є найсильніша зброя. Вона дає можливість творити події, і не тільки підлягати їм.

Тому може народи Європи й Америки гарячково досліджують свої прачаси. І ці досліди впливають на сучасність. Історія Туреччини по відкриттю культури геттітів цілковито зміняє свою напрямну в очах сучасних турків, розкопи столиці Золотої Орди (Баллад) цілковито змінили концепцію початків Московії і її державного характеру, (акад. Покровський, проф. Бороздін).

Дослідиprotoісторичні часто промовляють до нас безпосередньо, без спеціальної аналізи. Напр., поставмо обіч себе існування в VI ст. до Р. Хр. велітенської сто-

лиці гельонів на схід від Дінця, що лишень довжина валів довкола неї сягала 35 кілм, а також існування Боспорської імперії, що її базилевс Митридат в ІІ в. до Р. Хр. був найнебезпечнішим супірником патріотівського Риму, поставмо обіч себе існування до народження Христа стількох державних формаций на території України і слова дослідника про культуру іншої раси, тої раси що хоче бути навчителем і „старшим братом” Українців. Ось що каже славний фінський археолог А. Тальгрен, на підставі археології в своїм творі „La Pontide préscytique. Helsinki 1926”: „На півночі, в Росії східній, центральний і південний, в губерніях Могилівській, Вітебській, Смоленській, Калузькій, Тульській, Московській, Тверській, Псковській і Олонецькій нема жадних металевих памяток з бронзовою доби. Правдоподібно, ті губернії ніколи не жили в епосі бронзи, лишень культура іхня була примітивною культурою костей, каміння й рогу, що дотривала аж до початків християнської ери”.

Ще більше може дати археологія (і звязані з нею менш докладні етнографія та фільольогія) для сучасності, коли геній людський знаходить в її памятках залисиprotoісторії. Уже сама назва protoісторії (не preistoria!) говорить про сам прообраз історії, перші зариси матерялу, що з нього зліплени ми, сучасники.

Тому значіння учених синтетиків, впорядковувачів української проісторії, є дуже велике. Передовсім величезний вплив на сучасність викликатимуть ті вчені, що зістаючись завжди сумлінними науковцями, потраплять знайти і виснувати аж до нині тяглість української раси. Вадим Щербаківський зробив це, проваджений власним талантом і сумлінням, спираючись на найновіших здобутках європейської науки. Має вже тепер право до почесного титулу на „Українця, що добре збагатив українську духовість”.

V.

Завданням цієї брошури було впровадити в загальних обрисах поняття української раси на підставі сучасних наукових течій.

Але й не тільки наука, не тільки синтетичний талант українського ученого, але й само українське життя поглибило розуміння раси. Поняття раси прийшло з останніх років, але не як поняття обмеженості, виключності, щось вроді гитлерівських германів. По останніх великих подіях літ 1917-21 і дальших Українці не звузили, але розширили своє поняття самих себе. Не гурток доктринерів соціалізму, чи лібералізму вийшов на світову істо-

ричну арену, лишень пребагата духовість, сила вольових груп і вкінці самовідданість мас. І всі вони звали себе Українцями, як усі британські етнічні й духові групи звуть себе британцями. Власне, таке поняття раси має анальгію швидше з британським, чи американським світоглядом.

Самий погляд на минуле вказує на багацтва культури, що стали підвальнами сучасної української культури. Повстало незмірне багацтво. Бо цеж усе минуле переховуване досі в могилах і прастирах звичаях, вийшло до нас і заговорило. Пригадаймо собі, як ще недавно літ 60—80 тому квіління про степ, вітер і мовчазні могили були улюбленою перспективою Українців. Щей тепер знайдемо традиційні погляди, що українському інтелігентові випадає цікавитись тільки мовою, піснями й вишивками. Але не проста річ — ці пісні і вишивки!

Купальські обряди єднають нас з Середземним морем і геленами, в колядках промовляють до нас римські, варяжські елементи нашої культури, в обряді весілля бачимо встановлення влади воїнів остроготів і злиття їх з гипербореями-хліборобами. На буковинських орнаментах пробуджується в нас ремініценція потужної культури геттітів, оглядаємо гуцульські бронзові зашліпки до сердаків і пізнаємо в них стилізованих спрутів (осьминогів) з Егейської культури з перед чотирох тисячоліть, на писанках знаходимо близкучі гальштатські взори трако-дакійської залізної культури. І в вишивках говорить до нас то тюркський, то іранський елемент, не кажучи вже про міста, як йонійська Ольбія, чи Київська готика, або романський Чернігів, уже з останнього тисячоліття. І то все зветься — елементи української раси!

З другого боку струси внутрішні й зовнішні обнаружили українську психохімію, і то прадавнє що кожен сучасник носить у своїй крові, в своїм серцю, цій гарячій і живій могилі предків. Початково, здавалося, що бачимо тільки силу примітивності інстинктів, пізніш показалися расово-племенні індивідуальності.

Ми бачили обережних і солідарних в обличчу ворога агатирів, в близкучій українській кавалерії пізнали прихильних до хліборобів даків і тракіїв, побачили боротьбу півдня України проти кочових туранців, врешті Тьмутаракань і союзна Колхида упала знов під ударами хозарів знад Волги. Але це все разом боротьба великої української раси!

Як по великій бурі обвалиється глина що уніформувала досі скелясті береги, і валуни моря обнажують раптом серед скель таємничі ходи, скарби і провалля,—

так ми жадібним оком спостерігаємо тепер обнажені величенські речі, — знаходимо передовсім розмах і ріжно-родність української раси.

І тому на першім місці ставляємо упорядковання расових елементів. Передовсім упорядковання тих елементів в історичній перспективі.

Тут нам найбільше дасть теорія хліборобського підложжа-субстрату В. Щербаківського, що її може називати колись геніяльною. До певної міри її вже використовував В. Липинський в своїх „Листах”, лише навіть напрям аподиктично-утопійний, і ця надбудова значно обнизила вартість теорії підложжа. Берім її так, як її подав вчений, — і це вже дуже велика річ.

Бо насамперед вона дає Українцеві тяглість існування на одній території, на протязі кількох тисячоліть. Ми, сучасники, не є чимсь відірваними, наша кров сягає в глибину країн і віків, разом з наочним підтвердженням, тобто українською культурою, що довкола нас. Ми є звеном у ланцюгу людей, що творили великі можливості, через ці нитки припливають до нас пратисячолітні накази. Одним словом, поняття субстрату органічно звязує сучасних Українців з Україною, а не на підставі жадних доктрин.

З другого боку поняття субстрату улекшує працю над оцінкою ріжних елементів української духовости, в перспективі історичній, робить працю еліти над переґрупованням типів української психольогії більш свідомою. Поняття підложжа, що триває від тисячоліть, дас підставу до корисних пошукувань в українських расі, і розуміння її відпорності. А по цьому може дати підставу до будови певних зasad в українській еліті, може ліпших від теперішніх. Може вдастися трохи обтяти коромоли, що творить засада „Україна — то я і від мене вона починається”, тай обмежити перечулених доктринерів. Може вдастися хоч трохи зблізитись до того, що є ідеалом всіх держав, — окреслювати правдиве місце людей і груп у середині раси.

Врешті, поняття субстрату, що складається з передньоазійської маси населення раз назавжди визначає ролю України, як південного клина опертого об Дунай і Кавказ, а звязаного ріками й пізніш морем із Егейою і взагалі Середземям. Дає це образ геополітичної одиниці, не звязаної ані з Урало-Алтаєм, ані з Балтією, бо не маєм, як московити, субстрату фіно-уральського (Покорни), ані, як скажім, білоруси — фіно-балтійського.

І це може в цій хвилі чи не найбільша вага поняття субстрату. Замісць шарпань між сходом і заходом у

своїх роздумах над собою, — зможемо прийти до окреслення геополітичної осі української духовості, так, як попереднього відчуту прийшли ми до окреслення клімату української духовості (мовчазна відданість). Ми є клин південної раси між Балтією й Уралом, клин раси опертої на широкій підставі, на Понтиді, на Руськім, на Чорнім морю, клин, що від кількох тисяч літ має свій власний характер, своє власне призначення і традиції. Свідомість цього опановує все більше добу, що її ми назвали недавно добою української мовчазної відданості.

VI.

Перейдім тепер до самої свідомості власної раси в Українців — до українського расизму. Свідомість ця, до певної міри загублена елітою останніх десятиліть почала зростати хиба тільки в останніх двадцяти роках. Свідомість ця зпотужніла останніми роками може й тому, що від століття не було такого виразного прагнення ворогів України — знищити саму расу. Річ тут не йде, навіть, про знищення фізичне, цілком вистачає сана атмосфера „проектів до знищення“ Українців.

В цій атмосфері їй повстає своєрідне відчування солідарності з власного кровю в протиставленні до чужинців. Таке відчування життєвости їй триває власного Роду, а одночасно сталі загрози для раси з боку оточення врешті виробляє глибоке відчуття самотності української раси. Найбільша очевидність Українців це свідомість байдужості, згл. боротьби всіх народів, чи рас з Україною, потяг їх до ништательської дії. Жадні терміни „братерської співпраці“ на тлі словянства, на грунті марксизму, чи солідарності з західною культурою не закривають абсолютноного браку помочі зі сторони людей і взагалі матеряльного світу. Едина сила це — власне напруження, власна кров, Рід, — і це відчування своєї самотності збуджує вкінці в Українцю найтайніше, обнажує найглибше, — віру в надлюдські сили і їх опіку. Боротьба за вираз себе і взагалі за своє існування дасть українському родові глибше відчуття християнської релігії.

В цій ділянці духовності українська раса має дуже старі традиції. Приняття грецької віри Боспорською імперією, Тьмутораканею і Надніпрянською в IV—V століттях не було припадкове, як скажім у москвинів, чи германів, що не мали до цього расових підстав. Про це прегарно каже Щербаківський: „Християнська символіка була символікою малоазійсько-егейського засаднь-

чого населення, ідентичного з нашим субстратним, отже не суперечила давно принятим символам нашого субстрату, тільки поглублена великим внутрішнім, етичним змістом християнства та ушляхотнена мистецьким генієм грецького народу, прийшла, як зрозуміла близька ро-дичка, несучи надію на щастя". Натурально, „зовсім не таке було християнство на півночі".

Крім того українська раса була співтворцем хри-стянської церкви майже від самих її початків, і ска-жім, Херсонеське епіскопопство має своє значне місце в історії церкви. До Херсонесу, був засланий у 654 році па-па Мартин I, що вмер і був там похований у 655 році.

Треба сподіватись, що поглиблення відчування ра-си, збагатить і розширить обрії української історії. Так само біольогічно-емоціональне поняття раси дасть силь-ну зброю в знищенню доктрини діялектичного мате-ріалізму.

Однак, солідарність расова, що випливає з го-строго відчуття власної расі, здавалосяб, суперечить не тільки боротьбі кляс внутрі раси, але й боротьбі гурт-ків. Яке є відношення українського расизму до україн-ського націоналізму?

Що правда, обговорюючи доктрину націоналізму, звернулисяб ми найохочіше до постаті, що reprезентує націоналізм уже досить давно. Цеж Проспер Меріме пи-сав ще в 1863 р. „про дуже цікаву постать, на імення Хмельницький, який, здається винайшов боротьбу на-ціональностей в Європі". Але великий Богдан, що, зда-ється, перший ужив в державних документах виразу „*насуса українська*” (1648 р.) був передовсім представни-ком збереження своєї раси, іого наказ витяти перші московські помічні війська під Гусятином з мотивацією, що вони „варварський обичай міли”, а одночасне лагодження і притягання до себе і своєї гіерархії всіх сильніших українських груп,—це ж типова політика раси. Не зга-дуєм уже про його геополітичні напрямні, що мали в со-бі багато традицій Чорноморсько-Київських.

Тимчасому сучасному націоналізмі типу „Вістника” досі не багато зважано на індивідуальність і традиції української раси. Адже це в „Вістнику” була вміщенна теорія проф. Кордуби (що її поділяють і деякі росій-ські та польські вчені) про початок українського наро-ду від ...XVI-го ст. Теорія ця, що викликала відруховий спротив українських учених (збірник „Откуду єсть по-шла русськая земля”), на щастя вже забувається, — і в останньому числі „Вістника” знаходимо замісць доктрині поменшування української раси цілком нову, свіжу

думку: „Україна за гарний, за чудовий і за великий це край для якоїбто небулоб універсалістичної доктрини... Бо край цей має і свою історію, і свою льогіку” („Вістн.” XII, 1936). Це нарешті повстає зближення від так дуже часто повторюваного гасла потреби перебудови української духовості до неменьш важного гасла потреби зrozуміння української духовості і її місії. Зовнішні доктрини відграватимуть в великій будучності української раси тільки помічну роль. Носимо в собі свою правду раси, правду що „для неї вмирає окрема людина, а натомісъ оживає одна велика, стихійна душа” (Ів. Липа. Нові хрести), — душа раси.

Недавно знайшли молодечі, характеристичні вірші сучасного диктатора Америки, Рузельта, що випровадив свій велітенський край з дуже великого упадку. В цих віршах від говорить він імені американського народу. Вони бренять як гасло великої раси:

„Ми не повіримо, ми ніколи не повіримо що не в нас, а де інде перебуває добро світа!”

Двадцятиліття в-ва „Народній Стяг“

(1917 — 1937).

Вид-во «Народній Стяг» заснував в Одесі, на весну 1917 року Іван Липа. Видавництво видало ряд книжок, як «Союз Визволення України» (1917) Юр. Липи (в обороні проти С. Ефремова цеї організації, що на її чолі стояли В. Дорошенко, Д. Донецов, О. Скоропис і інші), як «Тaborи полонених Українців» (1918) (єдина книжка, що інформувала тоді про синьо — і сірожупанників) і т. д. В цьому ж в-ві вийшли тоді патріотичні легенди Івана Липи («Казки про Волю») та інформаційні, як «Короліство Кіївське» і т. д. Громадянство південної України підтримало вид-во морально й матеріально. По перерві в 1924 відновлено «Народній Стяг» уже в Галичині. Перші книжки (Ів. Липи «Притчі» й «Оповіді», Юр. Липи «Козаки» й «Бій за літературу») зустріли зичливе відношення з боку читачів і критиків. Проте матеріальну сторону вид-ва підтяло поступовання кілька десяти кольпортерів що продавши книжки не звернули цілком, або й частинно належних грошей і тим змусили припинити друк останньої більшої книжки («Нотатник» т. III).

Просимо п.п. Кольпортерів не нищити видавництва і вислати належність на конто П. К. О. ч. 143.961 «Дністер» кн. в. 17.652.

ЮРІЙ ЛИПА **Українська доба** (Вел. 8⁰, обг. П. ХОЛОДНОГО.
Ціна 50 сот. 1936.

„...Виступ Юрія Липи став до деякої міри подією у нашому скромному літературному світі... Справа тут не в особистих анімозіях, а куди глибше: це боротьба за правильне обличчя сучасної, української духовості“. („Наша“ й „українська“ доба. „На-зустріч“, 15. VI. 36).

„...Книжка Ю. Липи кличе, щоб про неї забрати голос. Вонаж порушує багато таких справ, які для цілості нашого життя мають нераз зasadниче значення... З поміж рядків книжки можна вичитати туго за тими „бойовниками“, вчорашніми жовнірами, що творили ідеольгію української раси“. („Наша“, чи „українська“? Варро. „Обрій“ 19—20, 1936).

„...Тільки втасманичені знають, що ці „наш, наша, наші“ мають означати: український. Чому таких баламутних висловів не вживають інші народи, — а лише Українці?“ (Зам. рецензії стаття „По на-шому“, „Діло“ 23, VII, 1936).

„...Брошура ця, як продовження „бою“ Липи за українську духовість—спрямована своїм вістрям проти „окислителів“ минулого й сучасності України... В своєму виступі Липа, як завжди стриманий, коректний“... (С. Доленга, „Ми“, VI, 1936).

„...Ю. Липа закинув Донцову—зовсім слушно,— що він безтра-диційний, що не признає ніяких українських традицій, а Україна починається аж від появи його книжки „Націоналізм“. (Дзвони“. ч. 6—7, 1936).

„...Сила Липи в тому, що він висловився вже як зовсім новий українець, визволений од усіх наверстувань невільничого минулого; що він один із небагатьох схопив нить майбутнього, водночас органічно присвоївши собі все, що в минулому в нас було своєрідне й скріплююче“. (Юрій Косач. На варті нації. „Україн. Слово“ Париж, ч. 173, 1936).

„...Брошура Ю. Липи культурно написана, як все, що виходить з під пера цього автора. Проблеми в ній порушені, наскрізь актуальні, свідчать про стихійну турботу автора всім, що відноситься до нашого національного життя. Знаходимо багато влучних, правдивих, глибоких спостережень“. (А. Лісовський. Сучасна доба. Брошуря, 1936).

„...Гірше може бути, коли в нас пошириється мода інтерпрету-вати Донцова і то—у прихильному дусі“. („Сучасна доба“, Варро. „Обрій“ 27—28, 1936).

„...Аналізуючи книжечку А. Лісовського „Ідеольгія Вістника“ прийшов прелегент до висновку, що... ця книжка поклін Богові Й Мамоні; подібний характер має теж книжка Ю. Липи“. (Відчит Д. Штикала: „Боюся данайців“, 1. XII, 1936).

„...Кращеб було Юр. Липі менше оперувати покликанням на твори Ів. Липи“. (Л. М осен д з. Маргіналії до „Української Доби“ Юр. Липи. „Вістник“ X, 1936).

„...Передусім лишається враження рідкої безпрінціпності і цілковитої заплутаності автора... Цілком, доброю прикметою буває часом—мовчазність“. (Олена Теліга. „Вістн.“ VI-VII, 1936).

„...Адораторам „згоди в сімействі“ так тяжко вийти поза „ро-дину“: Вони шукають „синтези“ рідної кучі... Це ті, що говорять про якусь фантастичну „Українську добу“ (що це значить?)—шукають за чимсь „найбільш українським“ і „найбільшою підставою життєздатності нації“ одночасно!..“ (Дмитро Донцов. „Згода в сімействі“, „Вістн.“ VII—VIII, 1936).

„Народній Стяг“

ОСТАННІ ВИДАННЯ „НАРОДНОГО СТЯГУ“

ЮРІЙ ЛИПА НОТАТНИК. Т. I.

(багатоколір. обг. П. ХОЛОДНОГО сина) — ін 16⁰ — стор. 144. Ціна 2.00 зл.
(Зміст т. 1-го: Рубан. Зустріч літераторів. Петька Клин, нальотчик. Закон. Ганнуся. Кіннотчик).

„...Знаходимо в ній, як в уривках розгорненого на велику ширину фільму, багато постатей української революції, показаних нам все на тлі епічних ситуацій“. (Книжка про українську революцію“ Варро „Обрій“ 13 — 14).

„...В цілому „Нотатник“ представляється великої вартості виховною книжкою й першорядним літературним твором“. („Неділя“, ч. 17, 1936).

„...Ця книжка оповідань, щоправда цікава, але ідеольгічно й етично бідна“. (М. Гнатишак. „Дзвони“ ч. 5, 1936).

„...Письменницька індивідуальність Липи скристалізувалася під південно-укр. сонцем. Його юнацькі спомини це море й степ, Крим і Одеса... Партизанську війну Липа описує легко й живо... До крові української чує Липа безмежну любов, бо знає; що тільки на тому, що збуднє український рід, на землі і крови, на їх спільному законі, буде збудована держава“... (Б. Ольхівський. „Ми“, VI, 1936).

„...Останній твір Липи „Нотатник“ т. I, 1936 р. має вже зовсім добру соборну, літературну мову“. („Рідна Мова“ ч. 7, 1936).

„...Хоч теми його творів зовсім не соняшні, то в них є якась погода, легкий усміх доброти... Юрій Липа ніде не перебалакує, він ощадний на слова й образи і це одна з кращих прикмет його таланту“. (Ол. Бабій. „Укр. Вісти“, 1936).

ЮРІЙ ЛИПА НОТАТНИК. Т. II. (Зміст т. 2-го Коваль Супрун. Чародій. Камянець Столичний. На варті. Бляшанки: — ін 16⁰. — стор. 128. Ціна 2.00 зл.

„...Він вміє віддати дрібними, незаступними словами боєву дію, що біжить, як фільмова бінда, змалювати легким, як акварель, способом, мінливе життя Одеси, передати настірій вартового в дощеву ніч 1919“... (М. Струтинська. „Н. Час“ з 14, VII, 1936).

„...Початкове оповідання вводить нас у революційну атмосферу. Герої цього оповідання мають велике почуття власної сили... Знову ж останнє оповідання („Бляшанки“) розгортає нам ситуації затоплюваної вже в крові української революції... В „Бляшанках“ поставив Липа памятник кривавим анабазам українського вояцтва“. („Книжка про укр. революцію“ Варро „Обрій“ 21—22, 1936).

„...Молодим людям радимо особливо читати „Нотатник“ Юрія Липи; звідтам вони краще ніж із солоденьких «історій» навчаться розуміти полум'яні роки та їхні настрої. („Неділя“, 20, IX, 1936).

„...Означити людей України, відкрити спосіб їх думання та мотиви їх учинків — дуже вдячне поле для українського письменника. Саме цю спробу зробив у своєму „Нотатнику“ Юрій Липа, що намагається ...шукати в аспекті минулого та сучасного незмінних законів Української Землі... землі, що хоче бути“. „Нотатник“ один з найкращих прозових творів останніх літ у нас, що хвилює, полонює кожного вдумливого Українця“. (С. Гординський. Проблема української стихії. „Назустріч“ ч. 20, 1936).

ЗАМОВЛЯТИ МОЖНА У ВСІХ УКРАЇНСЬКИХ КНИГАРНЯХ.

ЦІНА 50 СОТИКІВ.